

Біленчук Петро Дмитрович,
професор кафедри цивільно- та кримінально-
правових дисциплін Київського університету
права Національної академії наук України,
кандидат юридичних наук, доцент;
Малій Микола Іванович,
директор ТОВ «АЮР-КОНСАЛТИНГ»

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ КВАНТОВОГО МАЙБУТНЬОГО В ТРЕТЬОМУ Тисячолітті

Розвиток глобальної електронної соціальної комунікації – це головна стратегічна умова формування відносно нової галузі знань і сфери практичної діяльності в третьому тисячолітті. Очевидно, що сучасний розвиток соціальної мережевої інженерії, яка є «нервовою системою» глобальної електронної комунікації, що істотно впливає на стан трансформаційних інноваційних процесів, які сьогодні відбуваються у світі. Тому вважаємо, що дискусія про конвергенцію квантового майбутнього нині була б неможливою без виникнення і розповсюдження інтернету і розробки нової технології-Grid і Blockchain [3, с. 61–80].

Вірогідно Б. Гейтс справедливо звертає увагу на те, що глобальне інтернет-середовище розвивається «зі швидкістю думки», даруючи усім учасникам інтернет-спільноти новітні реалії і можливості спілкування [4, с. 5]. Фактично в даний час чисельність інтернет-користувачів у світовій спільноті зростає за експонентною. Сьогодні уже впевнено можна стверджувати, що людство загалом реально дедалі все більше і більше занурюється в інформаційно-комунікаційні глибини цивілізаційного розвитку.

Аналізуючи дану ситуацію Н. Ахтирська вказує, що тільки за перше десятиліття ХХІ століття кількість користувачів інтернету зросла від 350 мільйонів до понад 2 мільярдів. Швидкими темпами змінюються й характеристики комунікаційно-мережевих приладів, їх швидкість та потужність. Закон Мура, емпіричне правило галузі технологій, стверджує, що чіпи процесора – маленькі монтажні плати, що утворюють кістяк будь-якого обчислювального пристрою – стають удвічі швидшими кожних вісімнадцять місяців. Це означає, що в 2025 році комп'ютер працюватиме в 64 рази швидше, ніж в 2013 р. Водночас, залучення значної кількості людей до світової мережі сприятиме також збільшенню способів вчинення протиправних дій у

сфері фінансів, ядерної безпеки, інформаційної безпеки, банківської безпеки, підприємницької діяльності, інтелектуальної власності тощо [1, с. 3].

Це підтверджує і О. Зернецька, яка звертає увагу на те, що інтернет сьогодні є конденсованим вираженням глобального полікультурного соціуму в добу глобальної електронної комунікації, яка продукує і транслює нові або оновлені смисли надшвидкими темпами [5, с. 33]. А це значить, що ІТ-сфера, ІТ-простір, ІТ-право, кіберправо, кіберекономіка, кібербезпека, кібер-криміналістика, кіберекспертологія стають сьогодні надзвичайно пріоритетними об'єктами освітнього, наукового і практичного осмислення.

Слід зазначити, що розвиток глобальної соціальної електронно-мережевої комунікації в інтернет-середовищі є позитивним підтвердженням того, чому була прийнята країнами «Великої вісімки» в Окінаві у 2000 році Хартія глобального інформаційного суспільства (Окінавська хартія) [6, с. 4]. У нашій державі теж визначені основні стратегічні пріоритети побудови електронного суспільства, які юридично закріплені в Указі Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної Мережі та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [13], яким, зокрема, передбачається вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення юридичної відповідальності за порушення порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів всіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів тощо [13]. В зв'язку зі створенням нових інноваційних електронних продуктів та розширення надаваних електронних послуг в Україні виникла необхідність прийняття сучасних правових норм, які б регулювали ці суспільні відносини. З цією метою нещодавно були прийняті Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року [8, с. 5–42] і Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року [9, с. 42–57].

В даних вітчизняних і міжнародних правових документах чітко вказується, що розвиток мережі інтернет і інформаційних Grid і Blockchain технологій свідчить про високий рівень інтелектуального потенціалу людини, суспільства, держави, цивілізації, а також прагнення до удосконалення правового регулювання суспільних відносин, поліпшення використання наукових досліджень в повсякденному житті для спілкування, обміну мріями, думками,

ідеями, інноваціями, «ноу-хау», поглядами, творчим та інтелектуальним надбанням в освітній, науковій і праксеологічній діяльності. Водночас, як стверджує Джаред Коен, засновник і директор наукового центру Google Ideas, інтернет є невлотимим і таким, що без зупину змінюється, щосекунди стає все більшим і складнішим. Це джерело колосального добра і страхітливого зла. Інтернет – це найграндіозніший в історії унікальний експеримент, де корениться анархія і безпорядок. Ця нова здатність вільного самовияву та безперешкодного руху інформації створила багатий віртуальний ландшафт. Брак всебічного надійного і ефективного контролю призводить до інтернет-тероризму, інтернет-злочинності, інтернет-шахрайства, залякування і переслідування, створюються сайти груп ненависті та форуми, де спілкуються терористи. І це тільки початок [15, с. 9].

Очевидно, що перед світовою цивілізацією виникли грандіозні можливості і одночасно нові виклики, загрози і небезпеки, які потребують негайного вирішення.

Слідча, експертна і судова практика свідчить, що кількість злочинів вчинених з використанням електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, у тому числі тяжких, середньої тяжкості, невеликої тяжкості в Україні постійно зростає. Якщо у 2016 році в Україні було зареєстровано 865 таких злочинів, то уже в 2017 році зареєстровано понад 3000 кримінальних правопорушень. Судова статистика показує, що тенденції вчинення злочинів в Україні і світі в 2018 році з використанням інформаційних технологій вражаючі, оскільки їх кількість стрімко зростає щосекундно, щохвилино, щогодинно, щомісячно тощо [10]. Більше, того багато кримінальних розслідувань органами судочинства України були зупинені у зв'язку з необхідністю виконання процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва. А це значить, що такі злочини будуть розслідуватися роками.

Очевидно, що наявні в органах правосуддя дані не в повній мірі відображають реальний сьогодинішній стан рівня злочинності у сфері інформаційних технологій в Україні. З огляду на це, як справедливо зазначає Н. Ахтирська, сьогодні потребують суттєвих змін закони і відомчі нормативно-правові акти, що регулюють юридичну відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень з використанням комп'ютерних засобів, удосконалення процесуального законодавства щодо збору доказів, розширення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також підготовку кадрів для розслідування кіберзлочинів [1, с. 5]. Адже

відомо, що в Україні спеціальна професійна вузівська підготовка кадрів для органів правосуддя, адвокатури і кіберполіції (кіберкриміналістів, кіберекспертів) не здійснюється. Прокурори, судді, кіберполіцейські і адвокати не володіють достатніми правовими, технічними, криміналістичними і експертними знаннями в цій швидко ростучій галузі цивілізаційного розвитку [2, с. 16–17].

В Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом визначено, що боротьба з кіберзлочинністю є елементом безпекової політики [11], задля чого на загальнодержавному рівні доцільно вжити низку законодавчих, організаційних, кадрових, освітніх, правових та ресурсних заходів. Актуальність вказаних питань знайшла своє відображення в Стратегії національної безпеки України, відповідно до якої, зокрема, необхідно підвищити спроможність правоохоронних органів щодо розслідування кіберзлочинів; створити систему підготовки кадрів у сфері кібербезпеки, кіберкриміналістики та кіберекспертології; здійснювати міжнародне співробітництво у сфері забезпечення кібербезпеки [12].

Генеральний директор Tesla Ілон Маск вважає, що розвиток технологій у галузі штучного інтелекту являє «найбільший ризик для людської цивілізації». На його переконання, уряд повинен «швидко і рішуче втрутитися» в сферу розвитку штучного інтелекту і встановити для цих досліджень жорсткіші рамки. На його думку, штучний інтелект є набагато фундаментальнішим ризиком для людства, ніж дорожні аварії, авіакатастрофи, погані ліки чи неякісна їжа [14, с. 9].

Підґрунтям таких прогностичних сподівань слугують перспективи застосування ІТ у різних сферах людського буття. Так, за прогнозом технічного директора Google, технологічного футуриста Рея Курцвейла у 2044 р. небіологічний інтелект стане у мільярди разів розумнішим, ніж біологічний; у 2045 р. – настане технологічна сингулярність і Земля обернеться на величезний комп'ютер; у 2099 р. – технологічна сингулярність пошириться на увесь Всесвіт [6, с. 7]. Звідси випливає, що ІТ-простір і ІТ-сфера не являються самодостатніми, досконалими і достатньо безпечними явищами та процесами, а тому потребують негайного юридичного, освітнього, наукового і праксеологічного ресурсного забезпечення як на загальнодержавному, так і на недержавному (громадському) напрямках.

Особливої уваги сьогодні потребують питання, які пов'язані з розвитком глід- і блокчейн технологій, введенням в обіг криптовалют, перспектив ефективного використання Всесвітньої павутини-інтернету, соціальних мереж, комп'ютерних ігор, введенням процедури біометричних паспортів (ID-карток), створенням нових

інноваційних стартапів, формуванням банків віртуальної власності, перспектив подальшого розвитку інтернет-речей, електронної комерції, обов'язкового гарантування конституційного права людини на інформацію і забезпечення надійної інформаційної безпеки та реальних механізмів відшкодування завданої шкоди у ІТ-сфері [2, с. 16]. Тому ці всі проблемні питання правового, криміналістичного і судово-експертного забезпечення цивілізаційного розвитку ІТ-простору є предметом даного дослідження. Всебічний аналіз стану і тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні і світі дозволяє зробити висновок щодо необхідності удосконалення чинного законодавства, розширення організаційно-технічного і ресурсного забезпечення освітньої та наукової діяльності в епоху формування четвертої промислової революції, Індустрії 4.0 та розвитку суспільства знань [2, с. 16–17].

Підводячи підсумки слід зазначити, що кіберзлочинність і кібертероризм – це сучасні загрози ефективного розвитку суспільства, держави, цивілізації, а тому особливої уваги сьогодні потребують питання розширення наукових досліджень в таких пріоритетних напрямках:

- розробка теоретичних основ нової галузі знань – соціально-комунікаційної електронної інженерії;
- формування правового, експертно-криміналістичного, освітнього і праксеологічного забезпечення квантового майбутнього;
- законодавчого врегулювання правових відносин в соціально-комунікаційній індустрії;
- розробка нових засобів, методів, програм і технологій в галузі комп'ютерної криміналістики, кіберекспертології, судової психофізіології та кібербезпеки;
- здійснення аналізу стану і тенденцій криміногенного впливу злочинності у галузі соціально-комунікаційної індустрії на засади цивілізаційного розвитку суспільства [7, с. 275–295].

Список використаних джерел

1. Ахтирська Н. М. Актуальні проблеми розслідування кіберзлочинів : навч. посіб. Київ : Київ. ун-т, 2018. 229 с.
2. Біленчук П. Д. Конвергенція квантового майбутнього: правове, освітнє, наукове і ресурсне забезпечення. *Юридичний Вісник України*. 2018. № 42–43. С. 16–17.
3. Біленчук П. Д. Близнюк М. М., Кобилянський О. Л. та ін. Електронна цивілізація: інноваційне майбутнє України : монографія. Київ : УкрДГПІ, 2018. 284 с.

4. Гейтс Білл, Гемінгвей Колінз. Бізнес зі швидкістю думки: як досягти успіху в інформаційну еру. Нью Йорк: Warner Books Inc., 1999. 398 с.
5. Зернецька О. В. Глобальна комунікація : монографія. Київ : Наук. думка, 2017. 349 с.
6. ІТ-право – це просто : посібник / авт. кол. ; за ред. Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2017. 106 с.
7. Кримінологія : підручник / Ю. В. Александров, П. Д. Біленчук, В. О. Валле, А. П. Гель, В. С. Ковальський, О. М. Костенко, Р. В. Перелигіна, Г. С. Семаков. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 344 с.
8. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 5–42.
9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 42–57.
10. Статистична аналітика про роботу органів судочинства за 2016–2018 р. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
11. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом від 27 черв. 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1.
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 6 трав. 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 13.
13. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31 лип. 2000 р. № 928/2000.
14. Війна світлив розумів: Цукерберг має іншу позицію щодо думки Маска про штучний інтелект. URL: <https://gazeta.ua/articles/science/vijna-svitlih-rozumiv-cukerberg-zasudiv-slova-maski-pro-shtuchniy-intelekt/784786>.
15. Шмідт Е., Коен Дж. Новий цифровий світ / пер. з англ. Г. Лелів. Львів : Літопис, 2015. С. 9.